

TÜRK HEMŞİRELİĞİNİN HİLALLEŞEN İSMİ: SAFİYE HÜSEYİN ELBİ
SAFİYE HÜSEYİN ELBİ: THE CRESCENT FIGURE OF TURKISH NURSING

Nursel Manav, Kızılay Kültür Sanat Yayınları, İstanbul Ocak 2023, ISBN: 978-605-71880-0-7.

Banu BERBER BABALIK**“Bakımımızla iyileşen, gözleri parlayan hastaları görmek dünyalara bedeldi.”**Safiye Hüseyin Elbi***Öz****Article Info**

Topluma hizmet etme amaçlı bir meslek olan hemşirelik ülkemizde en çok savaş yıllarında kendini göstermiştir. 20. Yüzyıl, yaşanan savaşlar (Trablusgarp, Balkan, I.Dünya Savaşı) nedeniyle hemşirelik mesleğine olan gereksinimin arttığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik hemşirelik kurslarına ilk katılan isimlerden biri Safiye Hüseyin Elbi olmuştur. Safiye Hüseyin Elbi, savaş döneminde başhemşire olmuş ve hemşireliğin gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Cumhuriyetin ilanı sonrası faaliyetlerine devam eden Safiye Hüseyin Elbi tüm yaşamı boyunca sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan her noktada aktif görev almış ve öncü olmuştur. O'nun hemşireliğe adanmış hayatı çok sayıda takdirname, madalya ve ödülle de desteklenmiştir.

Bu çalışmada Nursel Manav'ın “Türk Hemşireliğinin Hilalleşen İsmi Safiye Hüseyin Elbi” adlı kitabının 2023 yılında yayımlanan ilk baskısının bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Nursel Manav, bellek/biyografi olarak tanımladığı bu çalışma ile okuyucuyu Safiye Hüseyin Elbi ile tanışmaya ve onu tanımaya davet etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Hemşirelik, Safiye Hüseyin Elbi, Sağlık, Sosyal Hizmet

Abstract

Nursing, which is a profession aimed at serving the society, has manifested itself mostly during the war years in our country. The 20th century was a period when the need for the nursing profession increased due to the wars (Tripoli, Balkan, World War I). In this period, Safiye Hüseyin Elbi was one of the first to attend nursing courses to meet this need. Safiye Hüseyin Elbi, who continued her activities after the proclamation of the Republic, took an active role and was a pioneer at every point needed in the field of social services throughout her life. Her life dedicated to nursing was supported by numerous commendations, medals and awards.

In this study, an evaluation of the first edition of Nursel Manav's book ‘Safiye Hüseyin Elbi, the Crescenting Name of Turkish Nursing’ published in 2023 was made. Nursel

Kitap İncelemesi

Geliş Tarihi: 04/01/2025

Kabul Tarihi: 15/02/2025

Atf

Berber Babalık, B. (2025). Türk Hemşireliğinin Hilalleşen İsmi: Safiye Hüseyin Elbi. *Anasay*, 31, 275-279.

Book Reviews

Received: 04/01/2025

Accepted: 15/02/2025

Cite this article as:

Berber Babalık, B. (2025). Safiye Hüseyin Elbi: The Crescent Figure of Turkish Nursing. *Anasay*, 31, 275-279.

* Dr. Öğr. Gör. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, banubabalik@adu.edu.tr, **ORCID ID**
<https://orcid.org/0000-0001-9863-7189>.

Manav invited the reader to meet and get to know Safiye Hüseyin Elbi with this work, which she defines as memory/biography.

Keywords: *Nursing in Turkey, Safiye Hüseyin Elbi, Health, Social Work.*

Yazar Hakkında

Nursel Manav, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde "*Devlet-Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi*" başlıklı teziyle yüksek lisans, "*Mülkiye Tekaiüd Sandığı: Kuruluşu ve Faaliyetleri (1880-1890)*" teziyle de aynı üniversitede Yakınçağ Anabilim Dalı doktora eğitimini tamamlamıştır. Çok sayıda ulusal ve uluslararası dergilerde makalesi bulunan yazarın yayınlanmış kitapları *Osmanlı Maliyesi ve Baltazziler, Mülkiye Tekaiüd Sandığı Kuruluşu ve Faaliyetleri, Tıp Dilinin ve Eğitiminin Türkçeleşmesinde Öncü Kıvrımlı Doktor Aziz Bey*'dir. Ayrıca *Ağrı Dağı Sahasının Kaynakçası* isimli çalışmaya katkı sağlamıştır.

Eserin Genel Özellikleri

Nursel Manav, Türk Hemşireliğinin Hilalleşen İsmi Safiye Hüseyin Elbi adlı biyografi alanında yazdığı bu eser ile Türkiye'de modern hemşireliğin kurucusu olarak kabul edilen Safiye Hüseyin Elbi'yi daha geniş kitlelere tanıtmak istemiştir (Arka kapak yazısı).

Türkiye Kızılay Derneğinin tescilli bir markası olan Kızılay Kültür Sanat Yayınlarından çıkan 150 sayfada hazırlanan eserde çok sayıda fotoğrafa yer verilmiştir. Bu fotoğrafların birçoğu daha önce başka yerde yayımlanmamış orijinal fotoğraflardır. Dipnotlarla desteklenen çalışmada telif ve tetkik eserlerin yanı sıra gazete, dergi ve arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Son kısmında kaynakça ve indeks yer alan çalışma bu özelliğiyle araştırmacılara büyük kolaylık sağlamıştır.

Giriş bölümü dünyada hemşireliğin ortaya çıkmasında etkili olan *hasta bakıcılığı* olarak tanımlanan hemşireliğin M.Ö. 3500'lere kadar uzanan varlığı ile başlamıştır. İnsanın varoluşu kadar eski olan hemşirelik her dönem önemli olmakla birlikte Sanayi Devrimi'nin ardından Florence Nightingale¹ ile bir meslek dalı olarak 19. yüzyılda kabul görmeye başlamıştır. Kırım Savaşı (1853-1856) döneminde Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yaptığı mücadelede İngiltere Osmanlı Devleti'nin müttefiki olmuştur. Selimiye Kışlası'nın hastane olarak kullanıldığı bu dönemde Florence Nightingale burada çalışmıştır (Manav, 2023, s.12).

Eser, giriş bölümünün ardından *İstanbul'da Sıra Dışı Bir Hayat* başlığı ile ailesi hakkında bilgilendirmelerin yer aldığı bölümle devam etmiştir. Bu bölümde yazar Safiye Hüseyin Elbi'nin eğitime önem veren bir ailede yetişmesinin kendisine kattığı değerlere vurgu yapmıştır. Babası Safiye Hüseyin Elbi ve diğer çocuklarını alıp sıklıkla yurtdışına ziyaretlerde bulunmuştur. Bu durum iyi derecede İngilizce, Fransızca ve Almanca öğrenen Safiye Hüseyin Elbi'nin daha sonraki yıllarda birçok uluslararası faaliyette Türkiye'yi temsilinde önemli rol oynamıştır.

Türkiye'de hemşireliğin öncüsü olan Safiye Hüseyin Elbi'nin yetiştiği evin duvarında Florence Nightingale'nin fotoğrafı asılmasını O'nun hayatının şekillenmesinde katkısı olan durumlar üzerinden çözümlenmiştir. Yazar bu durumu "*Belki de salonunun duvarında hemşireliğin kurucusu Florence Nighingale'nin fotoğrafının asılı olduğu tek evde, Türkiye'nin ilk hemşirelerinden Safiye Hüseyin 29 Haziran 1882'de İstanbul Hasköy'de dünyaya gözlerini açtı.*" cümlesiyle ifade etmiştir (Manav, 2023, s.17).

¹ 1820-1910 yılları arasında yaşamıştır. Modern hemşireliğin kurucusu olarak kabul edilmiştir. "Lambalı Kadın" olarak bilinir. Bkz. Padwick, 2014.

Hemşireliğe başlamasını ve bu alandaki faaliyetlerini konu edinen bölüm *Balkan Harbi ve Çanakkale Muharebelerinde Başhemşire Safiye Hüseyin Hanım* başlığı altında aktarılmıştır. Türkiye’de hemşireliğin kökeni uzun süren savaşlara dayanmıştır (Gören, Yalım, 2016, s.38-45).

Bu yargıyı destekler nitelikte Safiye Hüseyin Elbi’nin hemşireliğe başlaması anılarından yararlanılarak aktarılmıştır.

“*Balkan Harbi’nde memlekette hastabakıcı yoktu. İngiltere buraya sağlık ekibi göndermiş, heyet şimdiki arkeoloji müzesi olan yere yerleşmişti. Ebüzziya Tevfik Bey, babamın çok iyi arkadaşıydı. Babama İngilizce bilen hastabakıcı aradıklarını söylüyordu. Bunu duyunca kardeşim ve ben müracaat ettik. Babam da kocam da hiç itiraz etmediler, üstelik bizi teşvik ettiler. Ben artık evimi, çocuklarımı unuttum, hastalara daldım...*” (Manav, 2023, s. 34). Mesleği öğrenmesi Dr. Besim Ömer’in destekleriyle açılan hemşirelik kursu ile başlamış ve bu kurstan mezun olan hemşireler Balkan ve I. Dünya Savaşı’nda hizmet vermişlerdir. Çanakkale Savaşında cephelerden gelen yaralıları ilk yardımın yapılarak İstanbul’a ulaşmalarını sağlayan Reşit Paşa Vapuru’nda başhemşire olmuştur. Uzun süren savaşlarda sadece kendi askerlerimizin değil düşman askerlerinde bakım ve tedavilerinin üstlenildiği bilgisi yine Elbi’nin anlattıklarıyla desteklenmiştir. “*Başından yaralı bir İngiliz askerinin ağzına damla damla su akıttık, yaralıların sayıkladıkları en tesirli kelimelerden biri de budur: “Su”. Ağır yaralı askerlerin susuz ölmemesine son derece dikkat ederdik*” (Manav, 2023, s.54).

Savaş sonrası dönemdeki faaliyetleri *Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve Safiye Hüseyin Hanım* başlığı altında ele alınmıştır. Yazar, Safiye Hüseyin Elbi’nin cemiyetteki faaliyetleri öncesinde Hilal-i Ahmer’in kuruluşu ve kadınların cemiyete üye olma süreci hakkında bilgi vermiştir.² Bu yönüyle yazarın çalışmasını sadece Safiye Hüseyin Elbi’nin yaşadıkları üzerinden değil Türk kadınının hak kazanma süreci üzerinden değerlendirdiği görülmüştür. Türkiye’de hemşireliğin gelişiminde önemli katkıları olan Safiye Hüseyin Elbi’nin savaşlar sırasındaki hemşireliği ve 1918’de I. Dünya Savaşı bittikten sonra yurt dışındaki Türk öğrencileri ailelerine kavuşturmak için verdiği mücadele O’nun diğer uluslar tarafından da tanınmasında etkili olmuştur. Uluslararası Kızılhaç Cemiyeti tarafından Florence Nightingale Madalyası için 1923 yılında 16 ülkeden toplam 45 aday gösterildiğinde adaylardan biri Safiye Hüseyin Elbi olmuştur (İzgoer, Topçu, 2019, s.183-202).

Safiye Hüseyin Elbi, Balkan Harbi ve Çanakkale’de hemşirelik yaptıktan sonra çalışmalarına Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezinde çalışmaya başlamıştır. Yazar, Elbi’nin cemiyetteki faaliyetlerini anlatırken iyi bir eğitim görmüş olmasına, İngilizce, Almanca ve Fransızca’yı akıcı bir dille konuşmasına vurgular yapmıştır. Bu vurgu aslında eğitimin açtığı kapılara yapılan bir vurgu olmuştur. Safiye Hüseyin Elbi’nin savaş yıllarında 6 aylık hemşirelik kursu ile başlayan girişimleri eğitilmiş hemşireye duyulan ihtiyaç nedeniyle sonraki yıllarda da devam etmiştir. Savaş bittikten sonra 11 Aralık 1924 tarihli Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kongresinde hemşirelik okulu açılması kararlaştırıldığında okulun idari heyetinde Safiye Hüseyin Elbi vardı. Safiye Hüseyin Elbi’nin vizyon sahibi olması, başka ülkelerdeki alan çalışmalarını görmesi ve bunu kendi okulunda hayata geçirmesi Türk hemşireliğinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Hastabakıcılık, çocuk eğitimi ve bulaşıcı hastalıkların tedavisi için projeksiyon cihazları ve cihazda kullanılacak materyaller onun girişimleriyle ülkeye getirilmiştir. Hastalıklar ile ilgili filmler izletilerek teorik uygulamalar desteklenmiştir. Bazı derslerin Fransızca ve İngilizce verilmesi hemşirelerin eğitimine büyük katkı sağlamıştır. Elbi’nin başlattığı bu eğitim öncülüğü, Florence Nightingale Hemşire Okulları ve Hastaneleri adına kurulmuş olan vakfın Türkiye’de okul açması teklifiyle sonuçlanmıştır (13 Kasım 1961’de hemşirelik okulu açılmıştır). Bununla beraber Cumhuriyet ile birlikte gelen kazanımlara sıklıkla atıflar yapılmıştır. Yaşamı boyunca zorluklara karşı verdiği mücadele Cumhuriyet’in daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

² 1876’da kabul edilen Hilal-i Ahmer Nizamnamesi kadınların cemiyete üyeliğine ve özel komiteler kurmasına imkân tanımıştır. (Manav, 2023, s.57).

Yazar, “*Sorunlu ve zor dönemler kendi kahramanlarını yaratır. Sorunun olduğu yerde çözüm için ilk ortaya çıkanlar öncüdür.*” cümlesiyle çalışmayı sonlandırmıştır. Bu tanıma tam anlamıyla uyacak bir isimdir Safiye Hüseyin Elbi. Yaşamı boyunca sosyal hizmet alanında verdiği destek vasiyetinde yer almış ve 1964 yılında vefat ettikten sonra bu vasiyete uyulmuştur. Vefatından sonra verilen ilanda, onun isteği üzerine çelenk göndermek yerine Kızılay ve Verem Savaş Derneği’ne bağış yapılması talep edilmiştir. (Manav, 2023, s.123).

Sonuç ve Değerlendirme

Biyografi kişilerin yaşam hikâyelerini anlatan yazı türüdür. Nursel Manav’ın kaleme aldığı *Türk Hemşireliğinin Hilalleşen İsmi Safiye Hüseyin Elbi* isimli çalışma bu özelliğiyle bir biyografidir. Safiye Hüseyin Elbi hakkında detaylı bir çalışma yapan yazar, büyük bir titizlikle hazırladığı bu eser ile hem ele alınan dönem koşullarını hem de Safiye Hüseyin Elbi’nin faaliyetlerini okuyucuya sunmuştur.

Biyografinin yazılma amaçları arasında karşılaştıkları zorluklara rağmen başarı kazanmış kişilerin başarı hikâyelerini anlatmak yer alır. Bu çalışma ile yazar, Safiye Hüseyin Elbi’nin örnek yaşamını ve zor koşullarda verdiği mücadeleyi geleceğe aktarmayı amaçlanmıştır. Akademik bir üslupla hazırlanan çalışma hem genel okuyucu kitlesine hem de konu ile ilgilenen tarihçilere, sağlıkçılara hitap etmektedir. Okuyucuya topluma örnek olmuş bir ismi yakından tanıma imkânı vermiştir. Bu yönüyle geçmiş ve gelecek arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Geçmişten günümüze ışık tutmuştur.

Çalışmanın dipnot, kaynakça ve indeks içermesi ayrıca çok sayıda fotoğraf ve belge ile desteklenmesi okuyucunun ilgisini çekmesi bakımından olumlu bir eleştiridir. Bunun yanında yapılacak yeni basımı için içindekiler kısmının hazırlanması bir öneri olarak sunulabilir.

Etik Beyan

“Türk Hemşireliğinin Hilalleşen İsmi: Safiye Hüseyin Elbi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics-COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

Gören Ş.Y., Yalım N.Y. Hemşirelik Tarihinde Bir Öncü “Safiye Hüseyin Elbi. *Lokman Hekim Dergisi*, 2016, 6(2),38-45.

İzgöer, A.Z., Topçu, İ. (2019). Sosyal Hizmet Tarihimizi Aydınlatan Fedakâr Hemşirelerimizden Hilal-i Ahmer Mecmualarında (1921-1928) Safiye Hüseyin Hanım. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*,1,3,183-202.

Manav, N. (2023). *Türk Hemşireliğinin Hilalleşen İsmi Safiye Hüseyin Elbi*, Kızılay Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Padwick, C.E. (2014). *Florence Nightingale Hasta Bakım Meleği*, Çev. Serap Torun, Akademisyen Kitabevi, Ankara.